

**Святослав Хоробрий (бл. 935
-972) – Київський князь,
переможець Хазарського
каганату**

Святослав Ігорович (Хоробрий, Завойовник) (бл. 935 – березень

972) – руський князь, державний діяч, політик і військовик з династії Рюриковичів. Князь Новгородський, Великий князь Київський, правитель Русі (945, самотійно з 964–972). Син князя Ігоря I Старого і його дружини, княгині Ольги. Батько Володимира I Святого, дід Ярослава I Мудрого. Проводив активну зовнішню політику, значно розширивши територію держави. Підкорив волзьких булгар, аланів, радимичів, в'ятичів. Спричинив занепад Хазарського каганату та Першого Болгарського царства.

Матір'ю Святослава була княгиня Ольга. Батьком княжича Святослава був київський князь Ігор, який постійно воював з Диким полем, де кочували войовничі печеніги, і ходив у походи проти Візантійської імперії на її столицю Константинополь (називався на Русі Царградом або Царгородом). Згідно з Іпатіївським літописом Святослав народився в 942 році. Вчені висували припущення, що під час битви з древлянами Святославу було 13 років. Про те що Святославу було більше ніж 29 років під час зустрічі з Іоанном Цимісхієм опосередковано свідчить і опис зовнішності князя, залишений його сучасником Левом Дияконом, і, навіть, зображення в рукописі Скилиці.

У 964 -966 роках дружини Святослава воюють на Оці і середній Волзі, підкорюють в'ятичів і завдають фатального удару колись могутньому Хазарському каганату. Святослав взяв штурмом і його столицю Саркел, яка знаходилася на перешийку Дона з Волгою. Слідом княжий десант направився в землі ясів і касогів.

У 964 році князь Святослав Ігоревич здійснив свій перший похід на землі слов'янського племені в'ятичів, які платили данину хозарам. В'ятичі заселяли лісисте межиріччя Оки і Волги. Пробувши в них усю зиму, Святослав домігся свого: вони перестали платити данину хозарам і підкорилися Києву.

Навесні наступного 965 року Святослав відправив хозарському кагану своє знамените історичне послання: «Іду на ви» (тобто «я йду на вас»). Пройшовши по ріці Оці на Волгу, а потім рухаючись донизу по великій ріці, через землі волзьких

булгарів – данників хозар, – Святослав вступив у володіння Хозарського каганату.

Цього разу князь задумав почати велику війну проти Візантійської імперії. Але спочатку здійснив похід на грецьке місто Херсонес, що закривало шлях руським купцям у Чорне море, яке за тих часів дістало назву Руського моря, «бо ним тільки Русь плаває». Військові приготування у Києві не стали секретом ні для жителів Херсонеса, ні для Константинополя. Візантійський імператор Никифор II Фока вирішив відкупитися від войовничих русинів. Він послав до князя Святослава знатного херсонесця патрикія Калокіра з величезними дарами – 15 кентинаріями золота.

Метою дипломатичної місії Калокіра було перенацілення руського війська на дунайські береги, тобто на Болгарське царство. Його цар Сімеон, колишній бранець імператора, успішно воював з Візантією. Однак раптова смерть не дозволила йому довершити розгром ненависної йому імперії. Хоч новий болгарський цар Петро Короткий не становив серйозної загрози Константинополю, там все ж вирішили позбутися можливого супротивника силами русинів.

У 967 році Святослав I рушив до берегів Дунаю. Військо русів було переважно піше, у далекий похід воно виступило на лодійній флотилії, що йшла Дніпром, а потім поблизу морських берегів. Своєї кінноти у князя було мало, але зате велику кінноту мали в своєму розпорядженні союзники – печеніги й угорські вожді. Чисельність війська Святослава під час його першого болгарського походу оцінюється у десять тисяч воїнів.

Човни без перешкод увійшли в гирло Дунаю і стали підніматися вгору за течією річки. Поява війська Святослава була несподіваною для болгар. Русини зійшли на дунайський берег поблизу Переяславця. Перша ж битва з болгарським царським військом принесла перемогу руській зброї.

У Візантії швидко усвідомили свою помилку. Святослав

вляштувався в місті Переяславці. За його виразом, там, у Переяславці на Дунаї, була «середина» його землі. Це місто повинно було стати столицею величезної слов'янської держави.

У сучасника Святослава арабського географа ібн-Хаукаля, є розповідь, що руси після розгрому Хозарського каганату здійснили великий похід до Візантії, а потім через Середземне море до іспанської Андалузії. Правда, хроніст не пояснює, військовий був це похід чи торговий; проте сама можливість такого походу свідчить про достатньо високий рівень розвитку вітчизняного флоту в державі князя Святослава.

У той час у Києві знаходилася старіюча княгиня Ольга, яка правила Руссю за сина, і троє синів Святослава. Навесні печеніги осадили Київ (це був перший набіг степових кочовиків на Київ) і стали спустошувати його околиці. Осадженим вдалося послати звістку про це у Переяславець.

Князь Святослав, здавалося, зробив неможливе. Він швидко зібрав своє військо, що стояло гарнізонами по болгарських фортецях, і стрімко рушив по Дунаю, Чорномор'ю і Дніпру до Києва. Печеніги не чекали такої швидкої появи київського князя на Русі – імператорські посланці запевняли їх у неможливості цього. Небезпека для печенігів була ще й у тому, що князь Святослав чудово знав тактику своїх нещодавніх союзників. Військо Святослава з тріумфом увійшло в Київ.

Наприкінці 969 року несподівано помер болгарський цар Петро Короткий. Візантія поспішила звести на болгарський престол його сина Бориса. Той відразу ж оголосив про мир і союз з Візантійською імперією. Однак новий цар не отримав підтримки підданих: простий народ і більшість феодалів бажали підкорятися князю Святославу, який не зазіхав на їхні свободи і права.

Тим часом у Константинополі стався палацовий переворот, і Никифор II Фока був убитий змовниками. Новим імператором став відомий полководець Іоанн I Цимісхій, який прославив своє ім'я

перемогами в Малій Азії. Візантіїці почали переговори зі Святославом, але той відразу відкинув їх головну вимогу – йти з Болгарії на Русь він не збирався.

Тоді імператор Іоанн Цимісхий викликав з Константинополя найдосвідченіших полководців Візантії: Варда Скліра і переможця арабів патриція Петра. Він наказав їм готуватися до війни проти князя Святослава. Тому стало відомо про військові приготування візантіїців, і він сам пішов в похід на Царгород.

Навесні 970 року військо русів стрімко перетнуло болгарську землю і Балканські гори, розкидавши там ворожі заслони. Пройшовши таким чином близько 400 кілометрів, воно осадило місто-фортецю Аркадіополь. Відтак війна увійшла у візантіїську провінцію Фракію.

Під Аркадіополем і сталася перша битва Святославового війська з візантіїським, яким командував Варда Склір. Імператорська армія зазнала значних втрат, а її ватажок разом із залишками своїх полків зачинився в аркадіопольській фортеці. Святослав же спрямував частину своїх загонів від осажденного міста у сусідню Македонію.

Тоді імператор Іоанн Цимісхий перехитрив князя, давши йому велику данину. Військо русів, їхні союзники болгари, угорці й печеніги залишили Фракію і Македонію. Візантіїська імперія отримала мир, щоб підготуватися до нової війни.

Навесні 971 року імператор на чолі двох тисяч «безсмертних» урочисто виступив в похід зі своєї столиці. В Адріанополі його чекала величезна візантіїська армія. Швидко подолавши Балканські гори, імператорські полки несподівано з'явилися перед стінами болгарської столиці Преслави і осадили її. У місті знаходився загін русів під командуванням воєводи Свенельда. Разом з болгарськими дружинниками чисельність захисників міста становила лише 8,5 тисяч чоловік.

23 квітня імператор Іоанн Цимісхий, здійснивши стрімкий марш, підійшов до міста-фортеці Доростол. Однак першу битву під його

стінами руси у візантіїців виграли, знищивши із засідки великий передовий загін малоазіатських вершників. Та це не зупинило імператорську армію, яка розміреним кроком виходила на велику рівнину перед Доростолом.

Однак там візантіїців вже чекали руси: піші воїни оточили кріпосні стіни щільним строєм, прикрившись червленими щитами і виставивши уперед списи. Іоанн Цимісхий погодився на битву, наказавши почати загальну атаку. Однак воїни Святослава зуміли відбити навіть таранний удар важко озброєної панцирної візантіїської кінноти. На цьому битва закінчилася: візантіїці відійшли в свій табір, русичі – за кріпосні стіни. Почалася облога Доростолу, яка тривала з 24 квітня по 22 червня 971 року. За цей час осаджені втратили загиблими і померлими від хвороб 15 тисяч чоловік, а їхній противник – 15-20 тисяч убитими в численних сутичках під кріпосними стінами.

На третій день облоги, 26 квітня, князь Святослав знову вивів своє військо в поле. Русичі билися в пішому строю і простояли на рівнині всю ніч, однак візантіїці не зважилися продовжити битву. Остання битва під стінами Доростолу сталася 22 червня. Князь Святослав наказав замкнути за собою ворота, щоб ніхто без його наказу у разі поразки не міг ховатися за кріпосними стінами. Удар пішого війська русичів був настільки сильний, що візантіїська армія стала відступати до облогового табору.

У такій критичній ситуації імператор Іоанн I Цимісхий особисто повів в атаку полк «безсмертних», кращу частину своєї армії. Раптом вибухнула сильна гроза, піднявся шквальний вітер і почалася злива. Візантіїцям вдалося оточити руське військо, яке кинулося бігти до Доростола. Під час втечі, за даними візантіїських літописів, загинуло 15 тисяч русів (через заперті ворота Доростола багато хто не зміг дістатися до безпечного місця), проти 350 вбитих візантіїців та багатьох поранених.

Умови відходу руського війська з берегів Дунаю були почесними. Однак, перш ніж князь Святослав з'явився в гирлі Дунаю, в

кочовища печенігів прибув повноважний посол візантійського імператора єпископ Феофіл. Він добре заплатив степовим вождям за напад на князя Святослава, який повертався на Русь.

Припливши на човнах на «острови Русів» у гирлі Дунаю, військо Святослава розділилося. Кінну дружину очолив воєвода варяг Свенельд, і вона рушила степами й лісами на Київ. Воєвода Свенельд переконував Святослава: «Обійди, княже, пороги на конях, бо стоять біля порогів печеніги». Але гордий воїн не захотів обійти небезпеку.

Ладійний флот рушив вгору Дніпром, маючи на суднах велике число поранених і хворих воїнів. Біля дніпровських порогів Святослав зрозумів, що йому не прорватися крізь печенізьку кінноту. І він наказав повернути назад, щоб перезимувати на островах в Білобережжі. Але зимівля була надзвичайно важкою – харчуватися доводилося переважно однією рибою без солі.

Навесні 972 року князь разом з воїнами, які залишилися живими після зимівлі знову рушив вгору Дніпром. Воєводу Свенельда з обозами і кінними дружинами він так і не дочекався. На дніпровських порогах Святослава вже чекали печеніги на чолі зі своїм князем Курею. Подобиці останнього бою Святослава Ігоревича історії невідомі: біля порогів разом з ним загинули всі його дружинники.